

levensbeschouwing:

Multiple

Sclerose

**Door: Sanne Coenen
H4J.
Dhr. Meens
5-1-2006**

Inhoudsopgave:

Pag. 1: Titelblad

Pag. 2: Inhoudsopgave

Pag. 3: Inleiding, waarom ik voor dit thema gekozen heb

Pag. 4: Deelvraag 1 (Wat houdt Multiple Sclerose in?)

Pag. 5 t/m 8: Bijlage 1, afname interview

Pag. 9: Deelvraag 2 (Hoe voelen MS-patienten zich?)

Pag. 10 t/m 15: Bijlage 2, afname interview

Pag. 16: Conclusie/ Eigen Visie

Blad 17: Bronvermelding/ Einde

Waarom ik dit thema gekozen heb:

Ik heb dit thema om verschillende redenen gekozen.

Ten eerste omdat ik van de ziekte afwist, maar totaal geen idee had wat het eigenlijk precies inhield. Ik werd nieuwsgierig naar de chronische ziekte en wilde eens iets leren over wat me interesseerde. Eigenlijk interesseer ik me sowieso in ziektes en de psychologische kant ervan. Dit komt doordat mijn vader zelf ook eens ernstig ziek is geweest. Hij had maagkanker en op dat moment was ik 9 jaar oud, net nog te jong dus om alles te bevatten. Later hebben we het echter thuis toch wel even flink moeilijk gehad omdat veel dingen nog niet verwerkt waren.

Ten tweede had ik al wat films gezien die over MS gingen, vandaar kende ik de ziekte al een beetje.

Ten derde heb ik een passie voor theater, en met name cabaret. Verschillende bekende cabaretiers die ik graag zie, zouden optreden bij het evenement 'standing up for MS', een evenement met stand-up comedy waar de cabaretiers geheel belangeloos optraden en waarvan het geld dat erbij ingezameld werd geheel naar de stichting 'Research-MS' ging. Helaas kon ikzelf niet naar dit optreden. Maar toen dit bekend werd was het rond de tijd dat wij ook een thema moesten kiezen. Aangezien dit mij wel aansprak was de keuze gemaakt.

Als vierde en laatste reden heb ik dit thema gekozen omdat Multiple Sclerose nog vrij onbekend is. Mensen hebben er wel eens van gehoord, maar dat is het dan ook. Ik wil op z'n minst mijn klas graag wat kennis laten maken en informeren over deze ziekte.

Voor dit werkstuk heb ik contact gezocht met mensen door het hele land die zelf MS hebben. Ik leer het liefst via de personen zelf die ervaring hebben dan met medische boeken. Zij hebben mij veel geholpen en een aantal dingen geleerd. Vooral uit hun verhalen en ervaringen. Ook heb ik hen die mee wilden werken een interview afgenomen. Hieruit heb ik 2 vragen geselecteerd, waarop later in het werkstuk antwoord zal komen:

Wat houdt Multiple Sclerose in?

Wat zijn de gevoelens van MS-patienten?

De vragen en antwoorden uit het interview zijn opgedeeld en geplaatst bij de bijbehorende deelvraag.

1. Wat houdt Multiple Sclerose in?

Multiple Sclerose, afgekort MS, is een ziekte van het centraal zenuwstelsel. Letterlijk betekent het: veelvuldige verhardingen.. Het zenuwstelsel wordt beschermd door een vetlaag die myeline heet. Door onbekende redenen treden er bij MS steeds weer opnieuw ontstekingen op die de laag myeline beschadigen. Hierdoor kan op z'n tijd verschillende vermogens en functies van een spier uitgeschakeld worden en niet meer herstellen. De ziekte is chronisch, wat inhoudt dat het dus niet meer overgaat. Wat typisch aan MS is, is dat het voornamelijk jonge mensen al treft. Veel voorkomende klachten van MS zijn: een allesoverheersende vermoeidheid, slecht zien, concentratie en geheugenproblemen, krachtverlies in armen of benen (voornamelijk de motoriek), verminderde controle over organen (bijv. blaas) en gevoelsstoornissen. Het is een ziekte met een heel grillig en onvoorspelbaar verloop. Sommige patiënten hebben ooit last gehad met zien, herstellen hiervan en hebben in hun hele verdere leven geen last meer van de ziekte. Daarentegen zijn er ook patiënten die binnen een jaar na diagnose een rolstoel nodig hebben. Wat je in mijn verdere werkstuk zult zien en leren, is dat de grootste groep zich tussen deze twee vormen in bevindt, wat aangeeft hoe onvoorspelbaar en ingewikkeld MS is. MS patiënten hebben dan wel lichamelijke klachten, zo nu en dan een arts nodig en al het medische dat zich met multiple sclerose bezighoudt. Wat echter wel eens vergeten wordt is dat er meer achter schuilt dan alleen dit.

De patiënten hebben wel degelijk angst voor typische uitvalsverschijnselen, en afhankelijk worden van anderen. Ze kampen met gevoelens en frustraties doordat ze wel nog gewoon kunnen functioneren, maar niet meer zo makkelijk zoals ieder ander mens. Met daarnaast de gedachten dat mensen liever lui dan moe zijn. En juist doordat ze dit weten zien ze ook dat zij zich daarvan mogen onderscheiden en genieten ze extra veel van de dingen die nog prima gaan. MS is dus meer dan alleen een aantasting/ziekte van het zenuwstelsel. Zoals bij iedere andere ziekte komt er veel meer bij kijken.

Hierna volgt het eerste gedeelte van het interview dat ik heb afgenomen aan de mensen met wie ik contact heb gehad en eigen ervaring met MS hebben. Verder moet je ook geen uitleg bij de eerste deelvraag van mij meer verwachten. Dit omdat ik van mening ben dat als je pas echt iets wilt leren, je zo dicht mogelijk erop moet gaan zitten waardoor je het zelf voor een stukje ervaart.

Het eerste interview heb ik zo gelaten zoals mijn contacten ze ook kregen. Met de daarbij behorende antwoorden.

Reina:

Ik had het jullie al gevraagd, en na en tijdje niks meer van me gehoord te hebben zou ik jullie toch beleefd willen vragen of jullie dit interviewtje zo goed mogelijk zouden willen beantwoorden voor mijn werkstuk en presentatie op school...daar zal ik veel aan hebben.....:

- Hoe heet je en hoe oud ben je? (ev. Waar je woont)
Ik heet Reina S. en ben 52 jaar en woon in het noorden van het land.
- Hoelang heb je de diagnose al?
sinds 16 jaar.
- Ik heb van sommige van jullie links gekregen, waar ik me zelf kon oriënteren over de verschillende vormen van MS, zou je toch even kort uit willen leggen voor mijn klasgenoten (die dit strakjes ook –misschien- lezen) wat de vorm die jij hebt inhoudt?
**Ik heb een duidelijke r.r. vorm van m.s.(relapsing-remitting)
Dit houdt in dat ik aanvallen ken van slechte periodes afgewisseld met goede.**
- Zit je -dus- in een rolstoel, gedeeltelijk of loop je met krukken ...?
buiten gebruik ik een rolstoel en binnen loop ik met een kruk
- Persoonlijk kan ik me voorstellen dat het even schrikken is als je hoort dat je een vorm van MS hebt, hoe was dit voor jou? Wat was dus je reactie?
Mijn wereld stortte in. Ik had kleine kinderen en lag heel veel op bed en in het ziekenhuis. En was heel bang voor de toekomst.

Frieda van der S.

- Hoe heet je en hoe oud ben je? (ev. Waar je woont)

Frieda van der S., 47 jaar, woon in Leiden.

- Hoelang heb je de diagnose al?

Sinds het voorjaar van 2000.

- Ik heb van sommige van jullie links gekregen, waar ik me zelf kon oriënteren over de verschillende vormen van MS, zou je toch even kort uit willen leggen voor mijn klasgenoten (die dit strakjes ook –misschien- lezen) wat de vorm die jij hebt inhoudt?

Ik heb ‘relapsing-remitting MS’, dat wil zeggen dat klachten vrij plotseling kunnen verergeren, en vaak geheel en gedeeltelijk weer herstellen. Dat kan in het allergunstigste geval binnen een paar dagen zijn, maar vaker binnen een paar maanden.

- Zit je -dus- in een rolstoel, gedeeltelijk of loop je met krukken ...?

Nee, mijn benen doen het nog prima. Het is ook een misverstand dat MS voornamelijk je loop-functie aantast. Zal wel komen doordat een rolstoel en krukken erg zichtbaar zijn . Veel voorkomende andere klachten zijn: vermoeidheid, klachten met zien, problemen met geheugen en concentratie, problemen met precieze bewegingen van handen en armen. Dat zijn trouwens precies de dingen waar ik wel last van heb. Ik gebruik voor musea en andere gelegenheden waar ik lang moet staan wel een zitstok (een soort wandelstok waarvan je het handvat om kunt klappen en dan als ‘zitje’ kunt gebruiken).

- Persoonlijk kan ik me voorstellen dat het even schrikken is als je hoort dat je een vorm van MS hebt, hoe was dit voor jou? Wat was dus je reactie?

Voor mij persoonlijk was de diagnose bevestiging van wat ik al jaren en jaren bijna zeker wist, dus op dat moment deed het me niks.

Nancy N. :

Ha die Sanne!

Ik ben Nancy en ik woon in Kortenhoef, ben 43 jaar. De diagnose MS heb ik in 1997 gekregen.

Mijn vorm is toch nog wel mild, met wel wat mindere tijden. Wel gebruik ik Copaxone dat ik elke dag moet inspuiten, dat is een ontsteking remmer, dat is om de boel een beetje stabiel te houden. Alles doet het nog bij mij maar heb wel restverschijnselen van een schub (aanval) van 8 jaar geleden. Tintelingen in de benen, de hele dag.....

Ik ben zover nog mobiel gelukkig, alleen voor verre fietstochten heb ik een fiets met hulpmotor. Als je hoort dat je MS heb dan denk je, tenminste ik had dat, het is afgelopen bestel maar een rolstoel en duw me maar. Ik werd erg opstandig en met een man en twee jonge kinderen is dat hem niet natuurlijk. Verder lukt alles wel in huis hoor, maar met mate. Voor de zware klussen komt er een keer in de week thuishulp die ff alles extra een sopje geeft. Verder houd ik rekening met wat ik afspreek, omdat ik altijd erg moe ben moet ik dan dingen afzeggen en wat ik het leukst vind gaat voor!

Anne R.:

- Hoe heet je en hoe oud ben je? (ev. Waar je woont)

Anne, 19 jaar en woon in Twente.

- Hoelang heb je de diagnose al?

Sinds 29 december 2004.

- Ik heb van sommige van jullie links gekregen, waar ik me zelf kon oriënteren over de verschillende vormen van MS, zou je toch even kort uit willen leggen voor mijn klasgenoten (die dit strakjes ook –misschien- lezen) wat de vorm die jij hebt inhoudt?

Ik heb de RR-MS vorm. Dit is een vorm van MS waarbij je schubs (aanvallen hebt). En waar je in het begin bijna helemaal van herstelt. Na een aantal schubs wordt het herstel hiertussen steeds minder. Deze vorm gaat vaak over in de SP-MS vorm, waarbij je niet meer herstelt tussen de schubs door.

- Zit je -dus- in een rolstoel, gedeeltelijk of loop je met krukken ...?

Ik loop gewoon, kan alles nog. Speel ook nog in 1e van volleybal (momenteel niet, want zit in gips, maar anders wel haha).

- Persoonlijk kan ik me voorstellen dat het even schrikken is als je hoort dat je een vorm van MS hebt, hoe was dit voor jou? Wat was dus je reactie?

Met mijn enigszins medische kennis (Ik werk in een ziekenhuis..), wist ik al dat er iets mis was in de hersenen. Ik heb eerst een tijd aan een hersentumor gedacht, dit bleek het dus gelukkig niet te zijn. Het eerste wat ik ook zei toen ik de foto's zag was: oh dat witte is fout. (want je ziet bij MS overal witte vlekjes op de MRI). Toen hij vertelde dat het waarschijnlijk MS was, reageerde ik vrij nuchter. Gewoon oké. Ik wist ook nog niet precies wat het was. Het enigste wat ik daarna gevraagd heb is of je er oud mee kon worden. Zijn antwoord was dat dat wel kon, maar je weet niet hoe. Gewoon heel eerlijk. Mijn vader had het er moeilijker mee dan ik.

2. Wat zijn de gevoelens van MS-patiënten?

Hoewel het misschien opgevallen is dat deze mensen dezelfde vorm van MS hebben, zijn er toch veel verschillende vormen. Vormen waarbij je van de schubs (aanvallen) geheel, gedeeltelijk of na een tijd niet meer hersteld. Al deze vormen hebben echter iets gemeen als je naar de persoon kijkt; angst en lust. Deze twee zijn tegenstrijdig maar het klopt. De patiënten zijn op z'n tijd wel bang, door onzekerheid en pijn, maar vergeten nooit dat ze hetzelfde zijn en kunnen als ieder ander. Wat ikzelf van de contacten heb geleerd, en wat me telkens aangegeven werd, is dat de bevolking, patiënten met een ziekte als een aparte groep beschouwd, die gezamenlijk iets hebben en dus bij elkaar horen. Dit gebeurt nu eenmaal omdat het makkelijk is mensen in hokjes te plaatsen. En omdat er al er vrij weinig bekend is van MS, wordt het alleen maar hierdoor aangemoedigd. (kijk bijvoorbeeld ook naar Marokkaanse jongeren, of naar kankerpatiënten.)

Maar niets is minder waar, patiënten zoeken elkaar wel op. Maar ook MS patiënten zijn echtgenoten met kinderen, mensen die de studie anesthesie bijna afgerond hebben, of mensen met een eigen bedrijf. Het enige kleine verschil is dat zij vermoeider zijn aan het eind van hun dag en meer rust nodig hebben, of dat ze tijdelijk even in een rolstoel voortgaan omdat hun benen na een drukke week wat overbelast zijn. Zij durven mensen wél eens om hulp te vragen, iets wat de rest van 'gezond Nederland' nog moet leren! Niet alle MS patiënten zijn er dus zo slecht aan toe als je direct zou denken als je het woord: 'ziekte' of 'patiënt' hoort. Integendeel, er is maar een klein deel die zo gezien mag worden.

Om het wat duidelijk te maken en mezelf niet telkens aan het woord te houden denk ik dat ik het beste het tweede deel van het interview kan laten spreken...

Reina:

- Kreeg/krijg je genoeg steun uit je omgeving en zo ja, welke?
Ja ik kreeg veel steun zeker van mijn man en familie, maar voelde me ook vaak heel schuldig. Ik zette hun leven op zijn kop.
- Wat kun je nog wel doen en waar heb je hulp bij nodig of je kun je helemaal niet meer?
**Ik ben heel snel moe. Wordt ook erg moe van grote groepen mensen, dus dat probeer ik te vermijden.
Ik kan weinig huishoudelijks meer doen (niet stofzuigen, ramen wassen.)
En ook niet zelfstandig reizen. Gelukkig kan ik mezelf verzorgen.**
- Wat voor hulp krijg je en wordt je aangeboden?
Ik heb hulp van de thuiszorg. Mijn zusje doet vaak een boodschap en een vriendin gaat winkelen met me en natuurlijk mijn kinderen en mijn man.
- Wat doe je op een moment dat het even tegen zit?
Echt een tijdje rust nemen en veel minder activiteiten.
- In welk opzicht heeft MS je leven veranderd of beïnvloedt?
Ik heb bepaalde dingen moeten opgeven, zoals sport, een baan zoeken. Ook voel ik me afhankelijker.
- Wat is je grootste angst? En waar heb je al mee moeten kampen?
**Mijn grootste angst is, dat ik in een verpleeghuis zou moeten wonen.
In het begin vond ik het heel moeilijk om in een rolstoel te zitten.**
- Sommige mensen zoeken ook direct iets positiefs in alles, wat voor positieve kant zie je aan je MS?
Eigenlijk geen positieve kant. Het is in mijn leven gekomen en ik moet zo goed mogelijk doorleven. Ik heb meer geduld gekregen.
- Waar ik denk ik niet aan hoeft te twijfelen, is dat mensen ook jullie als een 'groep' zien, die gezamenlijk iets hebben, en dus bij elkaar horen. Zelf heb ik al van jullie geleerd in de mailtjes dat niets minder waar is, hoe komt het denk je dat mensen het toch zo zien, en wat zou je ze willen zeggen?
**Mensen zien ons als groep ,omdat ze een beeld hebben van zielige mensen met een plaid over de schoot in een rolstoel.
Maar m.s. heeft zoveel gezichten, soms zie je helemaal niets aan die moeder achter de kinderwagen die ook m.s. heeft.
Ik zou tegen die mensen willen zeggen: ga luisteren.**
- Wat zouden jullie aan mij en mijn klasgenoten nog kwijt willen? Dit is altijd handig als kritiek naar mij, maar ook voor in de presentatie, waar we gaan discussiëren kan dit aan de orde komen.
Is jullie beeld van mensen met m.s. veranderd??

**Sanne, sorry voor eventuele schrijffouten.
Ik hoop, dat je er wat aan hebt en succes met je studie.**

Groeten.....Reina.

Je hoeft natuurlijk niet te antwoorden op vragen als je dat niet wil, of te persoonlijk vindt. Wel zou ik je graag willen vragen zo snel mogelijk terug te mailen, wat niet inhoudt dat je je geen moeite mag nemen om rustig de vragen te beantwoorden. Als je buiten deze vragen nog informatie kwijt wilt, bijvoorbeeld omdat je vindt dat er een belangrijke vraag ontbreekt of omdat je gewoon nog wat over jezelf wilt vertellen, is dat natuurlijk van harte welkom!

Zoals je merkt zijn de vragen vooral naar de psychologische kant geredeneerd, dat komt omdat in een gesprek met mijn leraar duidelijk werd dat het echt over de psychologie moest gaan, de gedachte en de gevoelens, en dus niet naar de kant van het medische ervan....

Bedankt alvast en ik hoop snel weer van jullie te horen!
Heel veel groetjes, Sanne!

Frieda Van der S.:

- Kreeg/krijg je genoeg steun uit je omgeving en zo ja, welke?

Poe ja... ik ben daar best tevreden over; het fijnst vind ik het als mensen gewoon accepteren dat ik zo nu en dan even niet mee kan komen, hun bereidheid tonen om – als IK dat vraag – iets van me over te nemen, en er verder niet teveel aandacht aan besteden.

- Wat doe je op een moment dat het even tegen zit?

Ehmm... van bewegen knap ik altijd erg op, en ook van een gezellige avond met vrienden. Verder klaag ik ff heel kort thuis tegen m'n vriend, om hem de kans te geven iets liefs voor me te doen, wat vaak wel werkt!

- In welk opzicht heeft MS je leven veranderd of beïnvloedt?

'T belangrijkste is dat ik niet meer kan werken. Verder voel ik me bijna nooit meer een 'gewoon, doorsnee' mens. En spontaan iets ondernemen is iets waarvoor ik makkelijk gestraft word. Altijd moet ik van te voren nadenken of iets 'er nog wel bij kan', en wat ik kan doen als m'n energie toch ernstig tegenvalt. (Is er plek om te rusten, kan de wandeling ingekort worden, durf ik tegen het bezoek te zeggen dat ik – terwijl zij met m'n vriend afwassen en koffie drinken – een uurtje op bed ga liggen).

- Wat is je grootste angst? En waar heb je al mee moeten kampen?

Grootste angst is niet een bepaalde fysieke klacht, maar eerder isolatie en verveling die het gevolg kunnen zijn van fysieke (of cognitieve!) klachten.

- Sommige mensen zoeken ook direct iets positiefs in alles, wat voor positieve kant zie je aan je MS?

Niet iets heel concreets, maar ik heb wel het gevoel dat ik een bredere kijk heb gekregen op mensen, en ook kennis gemaakt met een aantal voor mij heel waardevolle mensen, en ik ben zelf ook wat opener geworden, denk ik, minder bang om mezelf te laten zien. Dat laatste zal wel komen doordat ik niet meer het gevoel heb dat ik kan (of hoeft te) concurreren met 'gezonde' mensen.

- Waar ik denk ik niet aan hoeft te twijfelen, is dat mensen ook jullie als een 'groep' zien, die gezamenlijk iets hebben, en dus bij elkaar horen. Zelf heb ik al van jullie geleerd in de mailtjes dat niets minder waar is, hoe komt het denk je dat mensen het toch zo zien, en wat zou je ze willen zeggen?

Ik denk dat het een algemeen menselijke eigenschap is om anderen als groep te zien en jezelf als individu. Die neiging wordt des te sterker als je niet zo heel veel met individuen van een bepaalde groep te maken hebt en/of een beetje bang bent voor die 'groep' (behalve aan mensen met een enge ziekte moet ik ineens ook heel erg aan Marokkaanse jongeren denken!)

Nancy Noorlander:

Een lekkere dans avond laat ik echt niet voorbij gaan hoor Sanne, alleen heb ik er veel last van.

Heb ik het wel leuk gehad. Als het tegen zit ga ik gewoon even lekker janken en ga wat knutselen, word ik wel weer rustig. Het leven met MS is veranderd omdat je extra naar je lijf moet luisteren, En mijn gezin moet zich aanpassen, valt niet mee met 2 pubers.....(ENIG)

Mijn grote angst is in een verpleeghuis terecht te komen, dat ik niets meer kan.

Ik ben een positief mens hoor maar kan geen voordelen zien in MS. Het ergst is dat buitenstaanders niets snappen van mij, je zit nog niet in een stoel, dus valt het allemaal wel mee. FOUT. Je leert ook wie je echte vrienden zijn, ik ben echt in de steek gelaten door mensen.

Weet nu dat er weinig echte vrienden zijn. Ik heb wel hulp gezocht in het VU waar ik loop, met een psycholoog gesproken omdat ik het allemaal niet meer op een rij kreeg, ik word tenslotte niet meer beter.... Verder hoop ik dat je hier wat aan heb Sanne, succes en liefs Nancy!

Anne Raben:

- Kreeg/krijg je genoeg steun uit je omgeving en zo ja, welke?

Thuis probeerde ze me heel erg te steunen, maar ze begrijpen je toch niet zo heel goed. Op het werk hebben ze een ruime medische kennis en zien we natuurlijk ook heel veel ziektebeelden, hier kunnen ze er heel goed mee om gaan. Kan ook altijd bij ze terecht. En houden ook rekening met me als ik bijvoorbeeld moe ben. En wat ik ook super van ze vond, is dat ondanks dat ik ziek ben ik daar na mijn opleiding wel mag blijven werken. Dat was wel super om te horen. Dan heb je ook het idee dat ze wel het vertrouwen in je hebben.

- Wat doe je op een moment dat het even tegen zit?

Positief proberen te blijven. Veel meer kun je niet doen denk ik. Ook wel boos, verdrietig worden enzo.

- In welk opzicht heeft MS je leven veranderd of beïnvloedt?

Het heeft een hele grote invloed. Je gaat anders leven, veel intensiever. Je probeert er meer van te genieten dan je eerst deed. Maar ook met het besef dat het zo afgelopen kan zijn. Je kan je ook irriteren aan mensen als ze zich druk maken om van die kleine dingen. Dat doe je zelf nu minder.

- Wat is je grootste angst? En waar heb je al mee moeten kampen?

Dat ik afhankelijk wordt van anderen. Dat lijkt me heel erg. En verder natuurlijk dat je stoppen moet met werken, volleybal, niet meer alleen kunnen reizen enz.

Bij mijn eerste schub had ik evenwicht -en coördinatiestoornissen en krachtverlies in mijn linker arm en been (bijna links verlamd). Hierdoor waren de normaalste dingen heel moeilijk: gewoon lopen ging niet (een dronken loopje had ik), eten snijden lukte niet, haren in een staart doen en gewoon kammen, kleren aan doen. Dit ging allemaal of heel langzaam en moeilijk en soms lukt het niet (met name de staart maken of eten snijden lukte niet). En dat is dan wel lastig, dan weet je het is voor even. Maar voor langere tijd moet ik daar nog niet aan denken.

- Sommige mensen zoeken ook direct iets positiefs in alles, wat voor positieve kant zie je aan je MS?

Mijn andere kijk op het leven. Dat ik er meer van ben gaan genieten. Daar ben ik heel blij mee. En dat je 's ochtend gewoon blij bent dat je nog lopen kunt, dat is iets wat gezonde mensen nooit zullen ervaren. En hoe het is om in spanning te leven toen je nog niet wist wat je had. Dat is iets dat moet je meegemaakt hebben, voordat je dan kunt begrijpen hoe iemand zich voelt. En met name daardoor leer je van het leven te genieten, want het kan zo afgelopen zijn. En dat besef je dan, dat je niet het eeuwige leven hebt.

- Waar ik denk ik niet aan hoeft te twijfelen, is dat mensen ook jullie als een 'groep' zien, die gezamenlijk iets hebben, en dus bij elkaar horen. Zelf heb ik al van jullie geleerd in de mailtjes dat niets minder waar is, hoe komt het denk je dat mensen het toch zo zien, en wat zou je ze willen zeggen?

Ik denk dat er toch wel een soort van groep is, want je zoekt mekaar wel op. Dat mensen dat meteen dan als groep zien komt denk ik ook, doordat je dat ook hebt met mensen die kanker hebben of hebben gehad. Daar van is ook bekend dat het een groep is. Maar zij zien zichzelf ook wel meer als groep.

Maar MS is een zo variërende ziekte, met zoveel verschijnselen, dat je mekaar moeilijker een groep kunt noemen. Als je incontinent bent hoor je ook net zo goed bij die 'groep' mensen.

Conclusie/eigen visie:

Deze twee mogen rustig bij elkaar worden gezet. Dit omdat ik na dingen die ik belangrijk vind gedaan te hebben ik voor mezelf altijd al concludeer hoe ik iets zie. En wat ik heb geconcludeerd, is dat mijn visie niet echt veranderd is. Door de ziekte van mijn vader en hier en daar wat ziektes in de familie drong het al heel goed van te voren tot me door dat ieder een individu is. Wat echter ook tot me doordrong is dat er maar weinigen zijn die dat weten en mensen écht zo zien en benaderen. Ik hoop door middel van dit werkstuk op zijn minst 1 paar ogen geopend te hebben, dat is genoeg voor mij want dan heeft dit ook nut gehad.

Verder heb ik meer van de ziekte geleerd. Ik weet nu wat de angsten inhouden en hoe je daar het beste mee om kunt gaan. Ook weet ik wat zo'n aanval nu precies inhoud en hoe het herstel ervan verloopt. Persoonlijk vind ik dit genoeg, het is af..

Bronvermelding:

- **Reina Schoenmaker.**
- **Frieda van der Sar.**
- **Nancy Noorlander.**
- **Anne Raben.**
- **MS-Web (Internetpagina)**
- **Stichting MS-research (Internetpagina)**
- **MSYoung (Internetpagina)**
- **'101 vragen over MS' (Boek)**

Einde!!